

Nr.42 (397) Otrdiena, 2005. gada 8. novembris

■ Problēmas. Risinājumi

Ārvalstu vēstniecību imunitāte darba strīdu jautājumos

2005.gada 18.maijā Satversmes tiesas 4.kolēģija pieņēma lēmumu par atteikšanos ierosināt lietu. Viens no pieteikuma pieļaujamības kritērijiem atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.2 panta otrajai daļai ir vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošana. Konkrētajā gadījumā pieteicējs nebija pārsūdzējis Centra rajona tiesas lēmumu Rīgas apgabaltiesā, tādēļ vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi nevarēja tikt uzskatīti par izmantotiem.

Ārvalstu vēstniecību imunitāte darba strīdu jautājumos

M. Jur. (Dist.) (Oxon) Mārtiņš Paparinskis, M. Phil. (Oxon) students, jurists zv. advokātu birojā "Sorainen un Vilgerts"¹

Foto: no personiskā arhīva

2005.gada 18.maijā Satversmes tiesas 4.kolēģija pieņēma lēmumu par atteikšanos ierosināt lietu. Viens no pieteikuma pieļaujamības kritērijiem atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajai daļai ir vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošana. Konkrētajā gadījumā pieteicējs nebija pārsūdzējis Centra rajona tiesas lēmumu Rīgas apgabaltiesā, tādēļ vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi nevarēja tikt uzskatīti par izmantotiem. No Satversmes tiesas lēmuma var secināt, ka, pat ja, arguendo, pieteicēja pamattiesības ir aizskartas un šī aizskārums esamība ir pietiekami juridiski pamatota Satversmes tiesas likuma izpratnē, jebkurā gadījumā pieejamie un neizmantojie vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi liedz atzīt pieteikumu par pieļaujamu. Satversmes tiesa neuzskatīja par nepieciešamu veikt dziļāku konkrētās lietas tiesisko apstākļu analīzi, kas pilnībā ir attaisnoti no konstitucionālā procesa perspektīvas. Tomēr apstākļi, ka procesuālu apstākļu dēļ Satversmes tiesa atteicās ierosināt lietu, nenozīmē, ka materiāltiesiskajā līmenī strīds Centra rajona tiesā ir ticis atrisināts pareizi, un nemazina strīda interesanto un komplicēto raksturu. Balstoties uz Centra rajona tiesas lēmumu un pieteikumā Satversmes tiesai ietvertajām tēzēm, autors centīsies izvērtēt ārvalstu vēstniecību imunitātes apjomu Latvijas tiesās lietās, kas saistītas ar darba tiesībām. Pirmkārt, tiks dots īss lietas faktu kopsavilkums. Otrkārt, tiks izvērtēti Centra rajona tiesas argumenti attiecībā uz ārvalstu tiesībsubjektību Latvijas tiesībās, diplomātiskās imunitātes attiecināmību uz vēstniecību noslēgtajiem darba līgumiem un izpildes imunitāti. Treškārt, autors pārskatīs valsts imunitātes normas vēstniecību darba līgumu jautājumos starptautiskajās tiesībās. Nobeigumā autors centīsies atbildēt uz jautājumu, vai ir iespējams

novilkt skaidru robežu ārvalstu vēstniecību imunitātei Latvijas tiesībās un kur šai robežai vajadzētu atrasties, kā arī izteiks savu vērtējumu šībrīža valsts imunitātes regulējumam Latvijas tiesībās.

Lietas fakti²

Normunds V. (turpmāk - prasītājs) strādāja par apsargu ASV vēstniecībā (turpmāk - vēstniecība). Darba līgumā kā piemērojamās tiesības bija norādītas Latvijas tiesības, tajā skaitā Darba likums. Vēstniecība uzteica darba līgumu. Prasītājs uzskatīja, ka vēstniecība nav ievērojusi Darba likuma normas un vērsās Rīgas pilsētas Centra rajona tiesā (turpmāk - tiesa) ar prasības pieteikumu par uzteikuma atzīšanu par spēkā neesošu un vidējās izpeļņas piedziņu. Tiesa sākotnēji ierosināja

lietu, bet pēc Ārlietu ministrijas norādes uz lietas starptautiski tiesisko aspektu mainīja savu viedokli un izbeidza lietu. Prasītājs nepārsūdzēja lēmumu Rīgas apgabaltiesā. Vēlāk prasītājs vērsās Satversmes tiesā, kura noraidīja pieteikumu vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu neizmantošanas dēļ.

Tiesas lēmumā ietvertie argumenti

Tiesas 2004.gada 22.oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.C27150904 bija balstīts uz trim apsvērumiem. Pirmkārt, tiesa norādīja, ka atbilstoši Civilprocesa likuma (turpmāk - CPL) 23.pantam visi civiltiesiskie strīdi ir pakļauti tiesai, ja vien likumā nav noteikts citādi. Šajā gadījumā "noteikts citādi" ir Vīnes 1961.gada 18.aprīļa konvencijā par diplomātiskajiem sakariem (turpmāk - Vīnes konvencija), kas paredz diplomātisko aģentu imunitāti.³ Otrkārt, Vīnes konvencija nosaka vēstniecību īpašumu imunitāti no izpildu darbībām.⁴ Tā kā civillietā taisītam spriedumam ir jābūt izpildāmam, imunitāte no izpildu jurisdikcijas liecina arī par imunitāti no tiesas jurisdikcijas. Treškārt, vēstniecība nav juridiska persona, bet gan ASV pārstāvis Latvijā. Tā kā atbildētājs var būt tikai fiziska vai juridiska persona, vēstniecība nevar tikt uzskatīta par atbildētāju CPL izpratnē.

Trīs tiesas tēzes - par diplomātisko imunitāti, imunitāti no tiesas sprieduma izpildes un vēstniecības nekvalificēšanos atbildētāja statusam - būtu loģiskāk strukturēt nedaudz citādi, kas gan hronoloģiski, gan tiesiski atbilstu notikumu secībai. Loģiski pirmais arguments ir par vēstniecības tiesībsubjektību CPL izpratnē. Ja vēstniecība nevar būt puse, tad jautājums par diplomātisko imunitāti nemaz nevar tikt skarts. Imunitāte var pastāvēt vai nepastāvēt tikai tad, ja jurisdikcija ir principā attiecināma uz konkrēto subjektu. Otrkārt, pat pieņemot, ka vēstniecība var būt puse civilprocesā, tā var paļauties uz Vīnes konvencijā noteikto diplomātisko imunitāti. Treškārt, vēstniecībai jebkurā gadījumā ir imunitāte no izpildu darbībām, tādēļ tai ir jābūt imunitātei arī no jurisdikcijas. No šiem trim argumentiem pirmie divi visdrīzāk ir nepareizi un trešais ir acīmredzami nepareizs. Tomēr tas nebūt nenozīmē, ka arī tiesas izdarītais secinājums ir nepareizs. Pirms tālākās tiesiskās analīzes ir vietā atzīmēt, ka šis raksts nekādā gadījumā nav domāts kā tiesas lēmuma kritika. Tiesa bija spiesta atbildēt uz ārkārtīgi komplikētiem starptautisko tiesību jautājumiem, kas ir ilgi mulsinājuši tiesas un starptautisko tiesību zinātniekus. Apsvērumi, no kuriem vadījās tiesa, pat ja pēc rūpīgas starptautisko tiesību analīzes ne pilnībā pārliecinoši, ir loģiski un tikuši izdarīti valstu praksē. Atkārtojoties, šī raksta mērķis nekādā gadījumā nav kritizēt tiesas lēmumu, bet apskatīt no tā izrietošos tiesiski problemātiskos jautājumus.

a) Vai vēstniecība var būt atbildētājs CPL izpratnē?

Kā jau norādīts iepriekš, ir jānošķir jautājums par tiesībsubjektību no jautājuma par imunitāti. Jautājot, "vai A var būt puse CPL?", tiek domāts, vai A principā var tikt pakļauts Latvijas vispārējās jurisdikcijas tiesu jurisdikcijai. Jautājot, "vai A ir imunitāte?", tiek domāts, vai A, lai gan principā esot pakļautam Latvijas vispārējās jurisdikcijas tiesu jurisdikcijai, ir iespēja no tās izvairīties. Citiem vārdiem, imunitāte ir procesuāls arguments, kas tiesai liedz realizēt jurisdikciju pār subjektu. Kā norādīja Starptautiskā tiesa Aresta ordera lietā, "[...] normas, kas regulē nacionālo tiesu jurisdikciju, rūpīgi ir jānošķir no tām, kas regulē imunitāti no jurisdikcijas: jurisdikcija nenozīmē imunitātes neesamību, kamēr imunitātes neesamība nenozīmē jurisdikciju".⁵ Rajona tiesa lēmumā nav skaidri nošķīrusi tiesībsubjektības un imunitātes institūtus (kas parādās arī apstākļi, ka pirmais tiesas arguments attiecas uz imunitāti, kas nozīmē tiesībsubjektības atzīšanu, un tikai kā pēdējo tiesa izvirza argumentu, ka vēstniecība nevar būt atbildētājs).

Vai vēstniecība var būt atbildētājs civilprocesā? Vai vēl precīzāk - vai ASV var būt atbildētājs civilprocesā? CPL 74.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka par pusi civilprocesā var būt jebkura juridiska persona. Tā kā juridiskās personas jēdziens CPL nav īpaši definēts, tas ir jāpiepilda ar Civillikuma (turpmāk - CL) normās rodamo saturu. CL 1407.pants noteic, ka "par juridiskām personām atzīstamas valsts [...]". Pilnībā nav skaidrs, vai vārds "valsts" šajā normā ir jālasa kā "Latvijas valsts" vai kā "valsts starptautisko publisko tiesību izpratnē". Gramatiskā un sistēmiskā interpretācija vairāk atbalsta pirmo viedokli. Jēdziens "valsts", pretēji citiem 1407.pantā uzskaitītajiem juridiskās personas piemēriem, ir lietots vienskaitlī. No tā varētu secināt, ka ar valsti šajā gadījumā nav apzīmēts jēdziens, bet pavisam konkrētā Latvijas valsts. Izvērtējot "valsts" jēdziena izmantojumu citos CL pantos, var piekrist prasītāja izvirzītajai tēzei, ka tie visbiežāk ir attiecināmi uz Latvijas valsti.⁶ No otras puses, lietojot sugas vārdu "valsts", nevis skaidri norādot uz "Latvijas valsti", likumdevējs ir atstājis normā zināmu fleksibilitāti, kas pieļauj arī plašāku interpretāciju. Tomēr būtiskākais arguments, kas liek nosvērties par labu otrajai pieejai, ir teleoloģiskā interpretācija. Ja kāda tiesību sistēma apstiprina subjekta juridisko personību, tas nozīmē, ka tā atzīst tā piedalīšanos tiesiskajās attiecībās par pietiekami nozīmīgu un efektīvu. Valsts ir neatņemams starptautiskās dzīves subjekts, kura rīcība iziet tālu ārpus klasiskajiem priekšstatiem par valsts publisko lomu. Mūsdienu pasauli raksturo klasisko koncepciju par valsts lomu, robežām un suverenitāti atzīšana par bezjēdzīgām globalizācijas, komunikāciju un transporta attīstības perspektīvā.⁷ Pieturēšanās pie klasiskām koncepcijām, kuru noderīgums (ja piekrītam gramatiskajai interpretācijai) ir apšaubāms pat to radīšanas laikā, ir pilnīgi neattaisnojams pastāvošajā realitātē.

Pat ja "valsts" jēdziena izvērtēšana tiesiskās interpretācijas līmenī nenoved pie pilnīgi pārliecinoša rezultāta, iespējamās sekas "valsts" jēdziena reducēšanai uz Latvijas valsti uzskatāmi parāda šādas interpretācijas nepareizību. Ja ārvalsts (un attiecīgi tās vēstniecība) nav juridiskā persona Latvijas tiesību sistēmā, kādu iespaidu tas atstāj uz pastāvošajām tiesiskajām attiecībām? CL 1405.pants paskaidro, ka "darījumi, ko taisījušas tiesību vai rīcības nespējīgas personas, nav spēkā". Ja ārvalsts nebauda juridiskas personas statusu, tai nepiemīt ne tiesību, ne rīcības spēja, tātad visi tās slēgtie līgumi ir ab initio spēkā neesoši. ASV vēstniecības darba līgums ar prasītāju nav spēkā. Rurītānijas vēstniecības līgums ar SIA "A" par ēkas remontu nav spēkā. Arkādijas valdības līgums ar SIA "B" par kartupeļu pirkumu nav spēkā. Ja tiesas interpretācija ir pareiza, ārvalstu vēstniecībām būtu jāpastāv Latvijā tiesiskā vakuumā, nespējot piedalīties nevienā tiesiskā darījumā. Tā kā šādas katastrofālas tiesiskas sekas norāda uz interpretācijas nepareizību, par pareizāku būtu jāatzīst plaša "juridiskās personas" jēdziena interpretācija. Vēstniecībai ir juridiskā personība; ergo, kā juridiskā persona vēstniecība var būt puse civilprocesā.

b) Vai vēstniecībai ir diplomātiskā imunitāte?

Vīnes konvencija vairākās normās regulē imunitātes jautājumus. Konvencija paredz diplomātiskā aģenta imunitāti no uzņemošās valsts jurisdikcijas,⁸ nosūtošās valsts tiesības atteikties no diplomātiskā aģenta imunitātes,⁹ kā arī imunitātes apjomu attiecībā uz diplomātu ģimenes locekļiem un apkalpojošo personālu.¹⁰ Vīnes konvencijas 31. un 32.pantā ietvertās normas ir saistošas Latvijai ne tikai kā līgumtiesību normas, bet arī kā starptautisko paražu tiesību normas. Kā Starptautiskā tiesa norādīja spriedumā Aresta ordera lietā: "1961.gada Vīnes konvencijas par diplomātiskajiem sakariem preambulā [...] ir teikts, ka diplomātisko privilēģiju un imunitāšu mērķis ir "nodrošināt diplomātisko pārstāvniecību funkciju efektīvu veikšanu, pārstāvēt valstis". 32.pantā tā norāda, ka tikai nosūtītājvalsts var atteikties no šādas imunitātes. Šajos punktos Vīnes konvencija par diplomātiskajiem sakariem [...] atspoguļo starptautiskās paražu tiesības".¹¹ Mazāk skaidrs par šo normu saistošo spēku ir tas, vai diplomātiskā imunitāte attiecas arī uz tādu situāciju kā šo, t.i., vai diplomātiskā imunitāte liedz uzņēmējvalsts tiesai izskatīt strīdu, kas radies uz darbtiesisko attiecību pamata, kur darba devējs ir vēstniecība.

Vīnes konvencija ir starptautisks līgums, tādēļ tā interpretācija jāveic atbilstoši Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 31. un 32.pantam, jo Latvija ir šīs konvencijas dalībvalsts. Lai gan ASV nav Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām dalībvalsts, konvencijas normas par līgumu interpretāciju ir vispārīgi atzītas par starptautisko paražu tiesību deklarāciju,¹² kas precīzi atspoguļo starptautisko tiesību stāvokli arī pirms konvencijas pieņemšanas, un tādēļ ir izmantojamas arī agrāku līgumu interpretācijā.¹³ Atbilstoši Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 31.pantam līgumi tiek interpretēti labā ticībā atbilstoši vārdu parastajai nozīmei, ņemot vērā to kontekstu un līguma mērķi. Vīnes konvencijas 31.pants paredz, ka "diplomātiskajam aģentam ir imunitāte no uzņemošās valsts kriminālās jurisdikcijas. Viņam ir imunitāte arī no tās civilās un administratīvās jurisdikcijas".¹⁴ Ne vārdu parastā nozīmē, ne konteksts, ne līguma mērķis neliek attiecināt šo imunitāti uz gadījumiem, kad darba devējs ir vēstniecība. Kā norāda lēdija Heizela Foksa (Lady Hazel Fox), diplomātiskās imunitātes attiecināšana uz darba strīdiem ar vēstniecību ir kļūdaina vairāku iemeslu dēļ.¹⁵

Pirmkārt, pastāv pretrunīga tiesu prakse, un tēze, ka ārvalsts var izmantot imunitāti pati pret saviem darbiniekiem, ir tikusi atkārtoti apšaubīta. Vairākas tiesas ir interpretējušas Vīnes konvencijas par konsulārajiem sakariem analogiskās normas kā tādas, kas neattiecas uz no darba tiesiskajām attiecībām izrietošajiem strīdiem starp konsulātu un tā darbiniekiem. Austrijas Augstākā tiesa Francijas konsulāta darbinieka lietā norādīja, ka konsulāta darbinieku imunitātes norma nav piemērojama, jo prasība ir tikusi celta pret līguma pusi darbtiesiskajās attiecībās, un šī līguma puse nav konsulāts vai konsulāta ierēdnis, bet gan sūtītājvalsts.¹⁶ Šveices Federālais tribunāls nonāca pie līdziģa secinājuma, interpretējot konvencijas normas tā, lai tās attiecinātu imunitāti uz prasībām pret diplomātiskās vai konsularās misijas darbiniekiem, nevis uz tām prasībām, ko ir cēlušī viņi paši.¹⁷ Lai gan šāds viedoklis juridiskajā literatūrā ir arī kritizēts, tas visdrīzāk tomēr ir pareizs. Diplomātiskās imunitātes mērķis ir, citējot Vīnes konvencijas preambulu, "nodrošināt diplomātisko pārstāvniecību funkciju efektīvu veikšanu, pārstāvēt valstis". Mūsdienu starptautiskajās tiesībās diplomātiskā imunitāte tiek izskaidrota no funkcionalitātes perspektīvas, akcentējot ierobežojumu nepieciešamību efektīvai starptautiskai sadarbībai.¹⁸ Arguments, ka vēstniecības teritorija no tiesiskā viedokļa ir pielīdzināma nosūtītājvalsts teritorijai, ir ticis atzīts par nepārliecināšu.¹⁹ Imunitātes piemērošana, lai izslēgtu uzņemošās valsts jurisdikcijas attiecināšanu uz vēstniecību un konsulātu darbiniekiem, pilnībā atbilst mērķim nodrošināt netraucētu funkciju veikšanu. Šīs indivīdu aizsargājošās normas piemērošana, lai izslēgtu viņam iespēju vērsties pret darba devēja, būtu gan konvencijas normu skaidrā teksta (kas runā par uzņemošās valsts jurisdikciju²⁰), gan atšķirīgā mērķa ignorēšana. Ņemot vērā imunitātes kā tiesību institūta izņēmuma raksturu, diez vai būtu pieļaujama tāda interpretācija, kas ignorētu tekstu un nekādā veidā neatbilstu tiesību institūta pastāvēšanas mērķim.

Otrkārt, imunitātes normu lasījums Vīnes konvencijā neļauj skaidri secināt, vai imunitāte attiecas uz sūtītājvalsti, diplomātisko misiju vai individuālo diplomātu.²¹ Diplomātiskā imunitāte atbilstoši Vīnes konvencijas par diplomātiskajiem sakariem 31.pantam ir absolūta un attiecas gan uz diplomāta darbības publiski tiesiskajiem, gan privāti tiesiskajiem aspektiem. No šīs imunitātes var atteikties tikai sūtītājvalsts un arī pēc tam, kad diplomāts zaudē diplomātisko statusu, imunitāte pilnībā saglabājas attiecībā uz to laiku, kad persona to ir baudījusi. Šajā aspektā diplomātiskā imunitāte ir plašāka kā valsts imunitāte. Valsts imunitāte mūsdienu starptautiskajās tiesībās, kā tiks plašāk analizēts tālāk, ir *ratione materiae* ierobežota un neattiecas uz privāttiesiskajām attiecībām (cits jautājums ir par to, kas ir privāttiesiskās attiecības). Diplomātiskā imunitāte šādu izņēmumu nepazīst un attiecas gan uz diplomāta privāttiesiskajām attiecībām, gan uz publiski tiesiskajām attiecībām, savu pamatu rodot nevis tiesisko attiecību raksturā (*ratione materiae* kritērijs), bet gan diplomāta personiskajā statusā (*ratione personae* kritērijs).

Tā kā valstis principā ir atzinušas, ka publiskās iestādes var būt pakļautas citu valstu jurisdikcijai attiecībā uz noteiktiem tiesisko attiecību veidiem, būtu iespējams argumentēt, ka vēstniecības pakļautība saņēmējvalsts jurisdikcijai ir kvalitatīvi cits jautājums no diplomāta pakļautības saņēmējvalsts jurisdikcijai, un šos jautājumus nevajadzētu jaukt. Citiem vārdiem sakot, diplomātiskā imunitāte darbotos kā diplomāta vairogs, neļaujot uzņēmējvalsts tiesai skatīt strīdu starp diplomātiskā aģenta darbinieku un diplomātisko aģentu, bet neattiektos uz strīdu starp vēstniecības darbinieku un vēstniecību (a fortiori šie apsvērumi ir piemērojami attiecībā uz uzņemošās valsts pilsoņiem). Arī Vīnes konvencijas normu formulējumi, kas runā par diplomāta imunitāti, neliek imunitātes apjomu interpretēt paplašināti. Šāda interpretācija ir vēl jo vairāk pamatota mūsdienu starptautisko tiesību gaismā, kas vairs neuzskata valstu imunitāti no privāttiesiskiem strīdiem par pieņemamu normu.

Treškārt, Vīnes konvencija tieši atzīst dažādas personu kategorijas ar dažādu imunitātes apjomu. Atbilstoši Vīnes konvencijas 37.pantam administratīvā un tehniskā personāla darbiniekiem nav imunitātes attiecībā uz darbībām, kas ir veiktas ārpus viņu pienākumu loka.²² Pārstāvniecības apkalpojošā personāla darbiniekiem imunitāte attiecas tikai uz darbībām, kas veiktas viņu pienākumu ietvaros.²³ Tātad pat tiem vēstniecības darbiniekiem, kas nav uzņemošās valsts pilsoņi, ir atšķirīga pakļautība uzņemošās valsts jurisdikcijai. Attiecībā uz uzņemošās valsts pilsoņiem Vīnes konvencijas 38.pants vienīgi paredz, ka "uzņemošajai valstij ir jārealizē tās jurisdikcija pār šīm personām tādā veidā, lai pārmērīgi

neiejauktos pārstāvniecības funkciju veikšanā". Valsts pienākums pārmērīgi nerealizēt jurisdikciju ir balansēšanas jautājums katrā konkrētā gadījumā, kad pārstāvniecības funkciju efektīva veikšana tiek samērota ar indivīda tiesībām uz piekļuvi tiesai (turklāt tikai pārmērīgas iejaukšanās liktu tiesai atteikties no lietas izskatīšanas). Šāds pienākums ir kvalitatīvi atšķirīgs no valsts pienākuma garantēt absolūtu imunitāti. Tādēļ būtu nepareizi no virspusēja Vīnes konvencijas normu lasījuma, koncentrējoties uz viena vārda šķietami absolūto skanējumu, izdarīt secinājumu par imunitātes normu pilnīgu attiecināmību uz visiem vēstniecību darbiniekiem un attiecināt to gan uz imunitāti no uzņemošās valsts jurisdikcijas, gan uz iespēju celt prasību pret nosūtošo valsti. Vēl jo vairāk, no apsvērumiem par nosūtošās valsts pilsoņu imunitātes apjomu vēl nepieļaujamāk ir pāriet pie uzņemošās valsts pilsoņiem un viņu iespējām vērsties tiesā pret vēstniecībām. Apkopojot iepriekšējo analīzi, jāsecina, ka ne Vīnes konvencijas 31., 32., 37. un 38.panta teksts, ne sistēma, ne mērķi neliek attiecināt imunitāti uz vēstniecību kā darba devēju, a fortiori tādā gadījumā, ja darbinieks ir uzņemošās valsts pilsonis un viņa vienīgā saistība ar nosūtītājvalsti ir darbs vēstniecībā.²⁴ Tādēļ diplomātiskā imunitāte nevar būt par pamatu prasības neizskatīšanā.

c) Vai vēstniecības imunitāte no izpildes automātiski nozīmē arī imunitāti no jurisdikcijas?

Secinot, ka vēstniecība principā var būt atbildētājs vispārējās jurisdikcijas tiesā un ka diplomātiskā imunitāte visdrīzāk neattiecas uz darba strīdiem, pēdējais arguments, kas varētu likt tiesai atteikties no lietas izskatīšanas, ir sprieduma izpildes neiespējamība. Prima facie, tiesas arguments šķiet diezgan pārliecinošs. Šķistu diezgan absurdi nodalīt imunitāti no tiesas jurisdikcijas no imunitātes no sprieduma izpildes. Pat ja prasītājs uzvarētu tiesā, viņam nebūtu iespējas spriedumu izpildīt, un attiecīgi procesā ieguldītie resursi būtu bezjēdzīgi izšķērdēti. Neraugoties uz šo šķietamo neloģiskumu, starptautisko tiesību normās imunitāte no jurisdikcijas un no izpildes ir atsevišķi tiesību institūti, kuru apjoms un saturs tiek izvērtēti atsevišķi.²⁵ Tādēļ sprieduma izpildes neiespējamība nenozīmē imunitātes pastāvēšanu no jurisdikcijas, un pat neliek šādu imunitāti prezumēt. Līdzīgi var apšaubīt tiesas tēzi, ka sprieduma būtiska pazīme ir tā izpildes iespējamība. Vispārējās jurisdikcijas tiesas galvenais mērķis ir objektīvi piemērot tiesību normas tādā veidā, kādā tās to atrod (analoģija, teleoloģiskā redukcija un tiesnešu tiesības nemazina šī argumenta pārliecinošo spēku), nevis rūpēties par pušu resursu efektīvu izmantošanu un katra individuāla strīda pēc iespējas ātrāku atrisināšanu.²⁶ Tādejādi arī trešais tiesas izvirzītais arguments lietas neizskatīšanai ir jānoraida kā nepamatots.

Turpmāk - vēl

¹ Rakstā pausts autora personiskais viedoklis, kas var nesakrist ar zvērinātu advokātu biroja "Sorainen un Vilgerts" vai tā klientu viedokli.

² Šajā rakstā apskatītā situācija kāzusa formā tika uzdots 2005.gada Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes valsts eksāmenā. Lietas fakti tiek izklāstīti atbilstoši to atpoguļojumam prasītāja pieteikumā. Šajā gadījumā nav būtiska nozīme tam, vai fakti pilnībā atbilst realitātei, jo raksta mērķis nav atrast pareizo risinājumu konkrētajai faktiskajai situācijai, bet gan, pieņemot faktus par atskaites punktu, izvērst tiesisko analīzi.

³ Vīnes konvencija par diplomātiskajiem sakariem // Latvijas Vēstnesis, 11.03.2003., Nr. 104 (turpmāk vērēs - Vīnes konvencija), 31. un 32. pants.

⁴ Ibid., 22.pants.

⁵ Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium), Judgment of 14 February 2002 (turpmāk vērēs - Aresta ordera lieta) para.59, Starptautiskās tiesas materiāli internetā: www.icj-cij.org (aplūkots 16.09.2005). Lai gan, formulējot šo neapšaubāmi pareizo vispārējo principu (kas attiecas gan uz kriminālo jurisdikciju, kā konkrētajā lietā, gan uz civilo jurisdikciju), tā piemērošana Aresta ordera lietā noveda pie rezultāta, kas ir ticis kritiski vērtēts juridiskajā literatūrā. Sākotnēji Kongo Demokrātiskā Republika izvirzīja divus argumentus, kādēļ Beļģijas izdots aresta orderis bijis prettiesisks: pirmkārt, universālā jurisdikcija in absentia neatbilst starptautiskajām tiesībām, otrkārt, bijušajiem ārlietu ministriem ir racione materiae imunitāte attiecībā uz to veikto oficiālo darbību. Beļģija tam nepiekrīta, norādot, ka, pirmkārt, universālā jurisdikcija in absentia ir iespējama attiecībā uz starptautiskajiem noziegumiem, otrkārt, izņēmums no racione materiae imunitātes ir starptautiskie noziegumi. Vēlākā procesa stadijā Kongo atsauc pirmo argumentu, šim atsaukumam piekrīta arī Beļģija. Balstoties uz pušu viedokļiem, tiesa nesprieda jautājumu par jurisdikciju, bet tikai par imunitāti, atzīstot Kongo prasību par pamatotu, jo starptautiskie noziegumi, pēc tiesas domām, nav izņēmums no imunitātes. Jautājumu par universālo jurisdikciju tiesa neanalizēja vispār (vairāki tiesneši atsevišķajās domās izteica pretrunīgus viedokļus). Nav skaidrs, ko no tiesas sprieduma var secināt par jurisdikciju. Vai tiesa arguendo pieņēma jurisdikcijas esamību? Šķiet, ka tāda netieši varētu būtu bijusi tiesas pozīcija, jo jurisdikcijas neesamības gadījumā imunitāti nemaz nebūtu nepieciešams izvērtēt - pat tās neesamības gadījumā Beļģijas rīcība būtu prettiesiska. Tajā pašā laikā tiesas spriešana uz šādu hipotētisku pieņēmumu pamata padara nolēmumu par daudz tuvāku konsultatīvam lēmumam par abstraktu tiesisku jautājumu, nevis spriedumam par reāli pastāvošu tiesisku strīdu. Problemātisko tiesas analīzi par universālo jurisdikciju un imunitātes izņēmumu starptautisko noziegumu gadījumos autors plašāk analizēs šobrīd topošā rakstā.

⁶ Prasītājs pieteikumā ieņem ļoti interesantu pozīciju. Neapstrīdot tiesas doto interpretāciju, prasītājs piekrīt tēzei, ka ārvalsts nevar būt atbildētājs Latvijas tiesā. Nediferencējot starp tiesībsubjektību un imunitāti, prasītājs tālāk argumentē, ka šāds tiesiskais regulējums nozīmē, ka Latvija garantē ārvalstīm absolūtu imunitāti. Tā kā starptautiskajās paražu tiesības šobrīd atzītā norma ir ierobežotā imunitāte, Latvija pārkāpj savas saistības cilvēktiesību jomā, pilnībā neizmantojot starptautisko tiesību dotās tiesības. Var šķist pārsteidzoši, ka prasītājs, izvirzot šādu sistēmisku argumentu, kas savij kopā starptautiskās cilvēktiesības un starptautiskās paražu tiesības, pilnībā piekrīt tiesas pozīcijai attiecībā uz tiesībsubjektību. Viens no iespējamiem izskaidrojumiem ir Satversmes tiesas procesa specifika. Satversmes tiesa nepieņemtu pieteikumu izskatīšanai, ja tiesību aizskārums būtu radies no normas kļūdainas interpretācijas, nevis no normas qua normas. Tādēļ

prasītājs piekrita tiesas dotajai 'juridiskās personas' interpretācijai, lai varētu apstrīdēt normu qua normu.

⁷ E.g. Watts A. The Importance of International Law // Byers M. (ed.) The Role of Law in International Politics. Oxford, Oxford University Press, 2001, p.10 ('Divi 'vecās' starptautiskās sabiedrības pamatelementi izzūd mūsu acu priekšā (ja vien mēs tās atveram pietiekami plaši), proti, suverenitāte un teritorija'). Sk. arī Henkin L. That 'S' Word: Sovereignty, and Globalization, and Human Rights, et cetera // 68 Fordham Law Review 1999-2000, p.1 et seq.; Jackson J.H. Sovereignty Modern - A New Approach to an Outdated Concept // 97 American Journal of International Law 2003, p.782 et seq.

⁸ Vīnes konvencija, 31.pants.

⁹ Ibid., 32.pants.

¹⁰ Ibid., 37.pants.

¹¹ Aresta ordera lieta, para.52, (aplūkots 16.09.2005).

¹² Sk., piemēram, nesēnākie Starptautiskās tiesas spriedumi un konsultatīvie viedokļi: Legality of Use of Force (Yugoslavia v. Belgium), Judgment (Preliminary Objections) of 15 December 2004, para.100, Legal Consequences of the Construction of a Wall in Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, para.94, (aplūkots 15.10.2005), Avena and other Mexican Nationals (Mexico v. United States of America), Judgment of 31 March 2004 (turpmāk vērēs - Avena lieta), para. 83.

¹³ Šo tēzi *expressis verbis* apstiprināja šķīrējtiesa Iron Rhine (Belgium / Netherlands) lietā, para.45, <http://www.pca-cpa.org/ENGLISH/RPC/BENL/BE-NL%20Award%20240505.pdf> (aplūkots 24.10.2005), piemērojot Vīnes konvencijas interpretācijas principus 1839.gadā noslēgtai konvencijai. Arī Starptautiskā tiesa ir piemērojusi Vīnes konvencijas interpretācijas principus agrākiem līgumiem, pat gadījumos, kad to puses nav Vīnes konvencijas dalībvalstis, sk. citētās lietas šķīrējtiesas spriedumā. Izvērtējot, vai ASV ir pārkāpusi Vīnes konvenciju par konsulārajām attiecībām Avena lietā, Starptautiskā tiesa piemēroja Vīnes konvenciju par starptautisko līgumu tiesībām, un ASV pret to neiebilda. Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām normas par interpretāciju tika piemērotas arī Irānas un ASV tribunāla praksē, lai gan ne Irāna, ne ASV nebija Vīnes konvencijas dalībvalstis, sk. citētās lietas Netherland / France Arbitration, Sentence arbitrale du 12 Mars 2004, paras.61, 69, <http://www.pca-cpa.org/ENGLISH/RPC/PBF/Sentence%20I.pdf> (aplūkots 24.10.2005).

¹⁴ Vīnes konvencija, 31.panta pirmā daļa.

¹⁵ Fox H. The Law of State Immunity. Oxford, Oxford University Press, 2004 (turpmāk vērēs - Fox The Law of State Immunity), pp.307-308, plašāk Fox H. Employment Contracts as an Exception to State Immunity: Is All Public Service Immune? // British Yearbook of International Law 1995, Oxford, Clarendon Press, 1996 (turpmāk vērēs - Fox Employment Contracts), pp.128-133, sk. arī Garnett R. State Immunity in Employment Matters // International and Comparative Law Quarterly 1997 (turpmāk vērēs - Garnett State Immunity), pp. 103 - 105.

¹⁶ 86 ILR 585, citēts pēc Fox Employment Contracts, p.129.

¹⁷ S. v. India, 82 ILR 14 at 18, citēts pēc Fox Employment Contracts, p.129.

¹⁸ Wickremasinghe C. In Evans M. (ed.) International Law. Oxford, Oxford University Press, 2003, pp. 388-389, Barker J.C. State Immunity, Diplomatic Immunity and Act of State: A Triple Protection Against Legal Action // International and Comparative Law Quarterly 47 (1988), p. 951.

¹⁹ Sk., piemēram, Brownlie I. Principles of Public International Law. Oxford, Oxford University Press, 2003 (turpmāk vērēs - Brownlie), p.343.

²⁰ Vīnes konvencija, 31.panta pirmā daļa.

²¹ Fox Employment Contracts, p.130.

²² Vīnes konvencija, 37.panta otrā daļa.

²³ Ibid., 37.panta trešā daļa.

²⁴ Braunlijs (Ian Brownlie) analizē diplomātisko imunitāti zem virsraksta "Personīgās imunitātes no vietējās jurisdikcijas", sk. Brownlie, p.350.

²⁵ Ņemot vērā šīs tēzes aksiomātiskumu, ir pietiekami aprobežoties ar klasiskajām mācību grāmatām tās apstiprināšanai: Shaw M.N. International Law. Fifth edition. Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (turpmāk vērēs - Shaw), pp.662 et seq., Brownlie, pp. 338-339, Fox H. International Law and Restraints on the Exercise of Jurisdiction by National Courts of States // Evans M. (ed.) International Law. Oxford, Oxford University Press, 2003 (turpmāk vērēs - Fox Immunity), pp. 364, 371-377, Cassese A. International Law. Second edition. Oxford, Oxford University Press, 2005 (turpmāk vērēs - Cassese), p.109.

²⁶ Izpildes iespējamība kā arguments varētu būt ar lielāku pārliecināšanas spēku šķīrējtiesu spriedumu kontekstā, kur tiesām varētu uzskatīt, ka šķīrējtiesas uzdevums ir sniegt pusēm izpildāmu spriedumu. Tā piemēram, Lībijas naftas šķīrējtiesu spriedumos šķīrējtiesneši, izvēloties *lex arbitri*, atšķirīgi balansēja sprieduma izpildāmību un paredzamu tiesību normu interpretāciju, sk., piem., Von Mehren R.B., Kourides P.N. International Arbitrations between States and Foreign Private Parties: The Libyan Nationalisation Cases // American Journal of International Law. Vol.75, No.3 (1981), pp.504-509. Vispārējās jurisdikcijas tiesai, kura savu kompetenci atvasina no valsts konstitucionālā regulējuma, nevis no pušu vienošanās, ir vēl mazāk jāizvērtē sprieduma iespējamā izpilde.